

פרוטוקול מס. 232
מישיבת ועדת הכלכלה

יום ה', י"ח בחשוון, תשל"ז - 11.11.76, שעה 10.00

נ כ ח ו

חברי הוועדה: היו"ר מ. דרובלס
א. לבני
י. שערי

מוזמנים: חה"כ ח. שמעוני

המכון הישראלי לעיצוב המוצר	(ד. בן-נון
		מ. בן-צבי
מכון היצוא	(י. בן-יהודה
		י. פילץ
מנהלת מכון התקנים הישראלי	-	גב' מ. מילר
משרד המסחר והתעשייה	(ר. כהן
		א. קריתי
התאחדות התעשינים	-	ג. פרופר
התאחדות בעלי מלאכה	(ה. ביהם
		ח. תימור

מ"מ מזכיר הוועדה: ר. שולביץ

רשמה: א. דגני

פיתוח העיצוב והאריזה לאור הצרכים
להקטנת היבוא והגדלת היצוא -
הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת שמעוני.

סדר-היום:

**פיתוח העיצוב והאריזה לאור הצרכים להקטנת היבוא והגדלת היצוא
(הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת שמעוני)**

היו"ר מ. דרובלס: אני מתכבד לפתוח את הישיבה.

על סדר-היום הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת שמעוני שהועברה לדיון לוועדת הכלכלה על-ידי המליאה: פיתוח העיצוב והאריזה לאור הצרכים להקטנת היבוא והגדלת היצוא.

אני מקדט בברכה את אורחינו אנשי משרד המסחר והתעשייה, התאחדות התעשיינים, מכון היצוא, מכון התקנים, מכון האריזה והמרכז לעיצוב המוצר. אני מציע שחבר-הכנסת שמעוני יפתח את הדיון ויעלה את הנושאים העיקריים, ואחר-כך נשמע את נציגי הגורמים השונים.

ח. שמעוני: הרשות היו"ר, אורחים נכבדים, לא ארחיב את הדיבור על ההצעה לסדר-היום. אני רוצה לקוות שהנוכחים קראו את הדברים שאמרתי במליאת הכנסת. ההצעה היא די מפורטת. אני מניח שאנשי המכון לעיצוב ואריזה ימסרו סקירות על פעולותיהם. אקדים כמה הערות כלליות ואומר מדוע העליתי את הצעתי ואיזה צרכים ומטרות היא באה לקדם.

בדרך-כלל כאשר מגישים הצעה נגד משרדי ממשלה מעלים טענות רבות ושונות. לי אין טענות רבות. אני משמש כיו"ר המרכז לעיצוב המוצר וחבר בהנהלת מכון האריזה. אין לי טענות למשרד המסחר והתעשייה שעושה כמיטב יכולתו בתחומים אלה. יש לי טענות נגד הקונצפציות שקפאו על השמרים ולא צעדו בד בבד עם הצרכים של התעשייה והמשק המתפתח. אין בציבור מודעות על התפקיד החשוב והמכריע של העיצוב והאריזה - ועל האריזה יודעים יותר מאשר על העיצוב - בהקטנת היבוא והגדלת היצוא, שזה צפור-הנפש של הכלכלה שלנו. אין בציבור מושגים נכונים על שני אלמנטים אלה, שכביכול נראים-רחוקים זה מזה אבל הם משרתים מטרה חיונית לאחראת הכלכלה שלנו בכך שהם יכולים לתרום גם להקטנת היבוא וגם להגדלת היצוא.

ככל שהמדינה ומשק מפותחים יותר כן צריכה ההתערבות של המדינה בנושאים אלה להיות קטנה יותר. בארצות הברית שם הנושאים של עיצוב ואריזה הם ברמה גבוהה, ההתערבות של הממשלה כמעט ואיננה קיימת. המשק עושה את שלו. ככל שהמשק הוא בשלבי התפתחות כן גדול יותר הצורך בהקמת מוסדות כאלה. אנגליה לאחר מלחמת העולם השנייה השקיעה ומשקיעה הון ענק בפיתוח הנושא כי היא רוצה לתת תדמית חדשה למוצריה. הוא הדין יפן שערב מלחמת העולם השנייה היתה ידועה כארץ שמחקה מוצרים של אחרים, ושלא היה מוניטין טוב לתוצרתה, עשתה מאמץ עליון לפיתוח נושאים אלה ונקטה גם באמצעים אדמיניסטרטיביים ואמצעים של תחיקה. היום יפן היא אחת הארצות המובילות בתחום של עיצוב ואריזה.

אין כוונה שהממשלה תעצב מוצרים ותעסוק באריזה; אבל הממשלה חייבת לנקוט בפעולות שיניעו את הגורמים הנוגעים בדבר לפעול בכיוון זה כדי שהלחצים של הצרכנים והקניינים יניעו את גלגלי המשק לקדם את הנושאים ללא צורך בהתערבות של המדינה. בשלבים הראשונים יש לפתח את המוסדות על-מנת להדגיש את החשיבות של האלמנטים האלה. אנו מכירים את קנדה שהמוניטין של מוצריה בהשוואה לאלה של ארצות-הברית הוא ירוד. בשנים האחרונות היא הפעילה תכניות לקידום העיצוב והאריזה של מוצרים על-ידי מתן השתתפות מפליגה לייצרנים שהביעו נכונות לשפר את העיצוב והאריזה של המוצרים שלהם. העלות של העיצוב חלה על הממשלה וכלבד שהייצרנים יקבלו דחיפה לנקוט בפעולות אלה.

כרכתי יחד את שני הנושאים. יש ביניהם שוני וגם מרחק רב, אבל יש גם דמיון ביניהם מבחינת התכלית הסופית. בעוד שעיצוב המוצר מיועד לצרכן, הוא מקבל את המוצר האחרון, הרי באריזה הצרכן האמיתי הוא הייצרן אשר צריך לארוז את המוצרים. למעשה הצרכן הישיר והאמיתי של האריזה הוא הייצרן, הוא המשווק.

רגילים לחשוב שעיצוב המוצר מתבטא בצורתו החיצונית. בעיצוב המוצר יש חמשה אלמנטים שהצורה היא אחת מהם. עיצוב המוצר קשור בשימוש נכון בחומרים, באופן הייצור, בשימוש בחידושים של הטכניקה, וכל אלה באים לידי ביטוי במחיר. המטרה היא שהצרכן יקבל את המוצר בצורה נאה ובמחיר שווה לכל נפש. אדם יכול ללכת לצורך להזמין תכשיט. כאן קיים קשר ישיר בין הצרכן הסופי לבין הייצרן. כאשר מפעל מייצר עבור אנשים אנונימיים הוא לא יודע אם הוא קולע למטרה. מעצב המוצר הוא החוליה המקשרת. הוא צריך להכיר את טעמו של הצרכן ולדעת את צרכיו ויחד עם זה לדעת את המגבלות של הייצור. הוא החוליה המקשרת המפגישה את טעמו של הצרכן עם אפשרויות הייצור של הייצרן. תפקידו של המעצב הוא חשוב ביותר. האריזה צריכה להביא בחשבון את גודל המוצר, את צורתו, את בעיות ההובלה שלו. לכן יש שוני בין עיצוב ואריזה.

השוק המקומי הוא אולי הסדן העיקרי לתוצרת שלנו ולא דווקא היצוא. פועל יוצא מייצור מקומי טוב הוא יצוא יותר גדול. המטרה היא - ועל כך יש לשים דגש - להציע לצרכן הישראלי את מיטב התוצרת בלי שהוא יזדקק ליבוא. הפעילות של המעצב נובעת מהצרכים של הצרכן המקומי. במשך שלנו המשווע לייצוא יש אפשרות לפתח מוצרים ישירות לייצוא, אבל התכלית העיקרית זהו השוק המקומי. כשונה לכך בעיית האריזה. הבעיה של הובלת המוצרים היא חשובה לעתים מכרעת לגבי אפשרויות הייצוא.

הקדמתי ואמרתי שמשרד המסחר והתעשייה עושה מלאכה רבה וחשובה; אבל בנוסף למה שנעשה על-ידי הקמח מוסדות ומימון פעולות, חסרים כמה אלמנטים. בתחום העיצוב עדיין לא הגענו לשלב של הכשרת כוח אדם באופן מסודר. יש התחלות של הכשרת כוח אדם לעיצוב בבית-ספר בצלאל. רק בשנה הבאה יוכל בית-ספר זה להקנות לבוגריו תא.ב.א. בתחום של עיצוב המוצר. יש גם נסיון לכך בבית-ספר לטכנולוגיה בחולון לפתוח קורס להכשרת מורים בעיצוב. עדיין אין לימודים לתא.שני ואין הכשרה טכנולוגית של ממש. דומני כי בתחום זה צריך לשנות את הגישה, ובמהרה. לפי דעתי צריך להכניס את האלמנט של עיצוב להוראה בבתי-הספר המקצועיים. בעל המקצוע יתכנן את המוצר, אבל עיצוב המוצר נובע לכל עובד מקצועי במפעל. במהלך הייצור של המוצרים, כל אלה המקבלים החלטות חייבים להיות מודעים לנושא העיצוב כדי להימנע מחיקויים. ענין החיקויים בייצור הוא חמור כאשר מדובר בשוק המקומי, וזה יכול להיות אסון כאשר מדובר בייצוא. ההצעה היא שנושא העיצוב יהווה אחד מנושאי הלימוד בבתי-ספר מקצועיים, כמו כל נושא אחר. זה יגרום לשיפור הטעם וגיבוש גישות חדשות של כל אלה העוסקים בייצור.

צריך גם לסייע למעצבים של המוצרים. המקצוע הזה איננו מוכר על-ידי גורמים במשק ובמשלה. המעצב צריך להתמודד בגפו על החדרת שיטותיו. למעצבים דרוש הון חוזר כדי לפתוח משרדים ובתי-מלאכה. כל הנסיונות להושיט סיוע למעצבים לא הוכתרו בהצלחה. הייצרן מזמין מוצר לפי דוגמה. המעצב יכול להציע קונצפציה אחרת או מערכת אחרת של המוצר, אבל יש הזמנה ברורה. חייבת להיות קרן שתאפשר למעצבים לפתח כושר יצירה גם אמנותי וגם טכנולוגי לעיצוב מוצרים, גם כאשר הייצרן לא הזמין זאת ישירות. יש נסיונות לתת הקצבות למעצבים בעיקר לגבי מוצרים לייצוא. לדעתי זה צריך להיכלל במסגרת פיתוח המחקר שעליו מופקד המדען הראשי של משרד המסחר והתעשייה.

עיריות ומוסדות שונים הם הקניינים הגדולים במשק. אם גורמים אלה יעדיפו תוצרת מעוצבת כהלכה, זה יכול לתת תנופה לפיתוח הנושא וקידומו. מתוך הייצור עבור הצרכן הגדול זה יעבור לצרכן המצוי ואולי גם לייצוא. קניות של הממשלה יכולות לתת תנופה לדרישה למוצרים מעוצבים.

ללא מרכז תצוגה, ללא קטלוג מקצועי שיפרט לצרכן מהם המוצרים המומלצים, לא נצליח להניע את הגלגלים. אנו רוצים לתת לייצרן שהשקיע עמל ואמצעים בעיצוב המוצרים את הפרס המתאים, והפרס הוא - הגדלת היקף המכירות. מתי העיצוב הוא נכון וקולע למטרה? כאשר הצרכן הסופי מחליט לקנות את המוצר המעוצב. כדי להניע צרכן לקנות מוצר מעובד כהלכה צריך לאפשר לו לראות אותו ולחוש אותו. לכן דרוש אולם תצוגות וכן קטלוג שערך על ידי אנשי מקצוע.

עם כל העמל שהושקע בנושא האריזה, עדיין יש כמה שטחים שאינם מכוסים, ואחד מהם הוא נושא התקנים. יש מספר וקנים בתחום האריזה, אבל זהו מספר קטן שאיננו מספיק. הבעיה של תקנים יש בה גם אלמנט בריאותי, נוסף לאלמנט הבטיחותי. עדיין לא הותקנו מספיק תקנים.

יש לחשוב על פיתוח מעבדות או ציוד לבדיקה של אריזות. הנושא של בדיקת האריזות ויעילותן הוא יקר ביותר. יש מפעלים שאינם יכולים להרשות לעצמם לרכוש את הציוד הזה, והם נתונים בתחום זה לשרירות לבם של יצרני האריזות. לו מכוון האריזה יחד עם מכוון התקנים היו מפתחים שירות לבדיקת יעילותן של אריזות עבור יצרנים המעוניינים בכך, הם היו עושים שירות חשוב לנושא של האריזה. אנו יודעים כי מטענים המיועדים ליצוא נפגעים בדרך בגלל אריזות לא נכונות. אפשר לפתח שירות של אריזות ליצוא. בודקים את האריזה בנמל המוצא ובאמצעות הנספחים המסחריים בודקים אותה כאשר הסחורה מגיעה לנמל היעד. הם מדווחים לרשויות המתאימות איך הגיעה הסחורה במטרה לתקן את הפגמים. זהו לדעתי שירות חיוני.

בעיה נוספת - הכשרת מהנדסי אריזה וטכנאי אריזה. יש בארץ מספר מצומצם של מהנדסי אריזה. כמה פעמים דנו בשאלה של הקמת מוסד שיכשיר מהנדסים וטכנאים של אריזה, אבל עד כה לא נעשתה פעולה של ממש בתחום זה. לדעתי הנושא הוא דחוף ואריך לנקוט בצעדים על-מנת לקדמו.

הנ"ר מ. דרובלס: חבר-הכנסת שמעוני הצליח לסקור בזמן קצר ובצורה תמציתית נושא רחב שיש לו אספקטים רבים. הצעתו היא אקטואלית כי השתלבותנו בשוק המשותף תחייב אותנו להתמודד עם בעיות כאלה. אמנם נאמר: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, אבל העקרון הזה איננו תופס במשק המתפתח שהוא משק תחרותי. אם נדע לשתח את נושאי העיצוב והאריזה יגדלו סיכויינו להקטין את היבוא ולהגדיל את הייצוא, כי גם אזרחי המדינה חרים אחרי מוצרים מעוצבים הארוזים בצורה נאה.

מר רם כהן: חבר-הכנסת שמעוני שימש במשך שנים רבות כממונה על עיצוב המוצר והאריזה במשרד המסחר והתעשייה. הוא ליווה את הנושאים האלה מחילתם ולמעשה בנה אותם. הוא טרח ליזום את הקמתם של שני המכוונים שהתרכזו בפיתוח נושאים אלה וקידומם במשק. שני המכוונים מהווים את הזרועות של הממשלה לקידומים של נושאים אלה.

נעשים מאמצים על-מנת לעלות על דרך שבה הולכות מדינות אחרות. היום הדרישות הן יותר בוערות לאור העובדה שישראל משתלבת בגופים כלכליים גדולים כמו השוק המשותף, או ההסכם עם ארצות-הברית ועם ארצות אחרות. הנושא מתחיל להיות דחוף מבחינת לוח הזמנים

וההתמודדות עם סחורות שיציפו את השווקים. לנו יש יחרון יחסי של שכר עבודה זול יותר ושל שירותים הקיימים בארץ. אבל הצרכן הישראלי עדיין לא התרגל לקנות תוצרת-הארץ.

משרד המסחר והתעשייה ער לעבודה שנושאים אלה יקבלו משנה תוקף וחשיבות. לאחרונה אנו שמים על כך דגש מיוחד במסגרת המערך של היערכות המשק לקראת הצטרפות לשוק המשותף. אם עד כה שמנו דגש על כמות; היום איננו מתחמקים מנושא האיכות. אחד הסודות של תהליך הייצור הוא עיצוב המוצר ואריזתו עד הבאתו לשווקים - השוק המקומי ושווקי חוץ.

אנו נותנים כ-80% מהתקציב של שני מכונים אלה לפעילויות השונות שלהם. (י. שערי: זהו מענק?) זוהי השתתפות. לאחרונה העלינו את הנושא של השתתפות פעילה יותר בעיצוב המוצרים המיועדים לייצוא ואריזתם. יש מגמה לעודד עיצוב לשם יצוא.

י. שערי: מהו התקציב השנתי של המכונים?

מר רם כהן: התקציב של שני המכונים הוא 1.1 מיליון לירות. יש תקציב נוסף של 250 אלף לירות לעיצוב אך ורק לייצוא. יצרן המוכיח שביצע ייצוא שמעצב ישראלי השתתף בעיצובו - מקבל מענק של 50% מהוצאות העיצוב עד לתקרה מסוימת.

היו"ר מ. דרובלס: זאת במסגרת הסכום של 250 אלף לירות.

מר רם כהן: זוהי רק התחלה. אם זה יתקדם, נתן לכך דחיפה יותר גדולה. במסגרת העדיפויות בחלוקת התקציב של המשרד נדון בהנהלת המשרד על נושאים אלה התורמים ליצוא.

יש תקציב למחקר ופיתוח. המעצבים מרגישים שאין להם כתובת. אין מוסד או גורם המכיר בהם. גם על כך נדון בדיונים הפנימיים ונחשוב איך לשלב אותם במסגרת.

קניות מרוכזות - זוהי נקודה חשובה. נדון עליה בכובד ראש. הקניינים הגדולים ביותר זו הממשלה ומוסדות הציבור. יש חשיבות לפעילותה של המועצה לקניית כחול-לבן. החלטנו שהייצרנים ידביקו תווית על כל מוצר ישראלי ההולך לייצוא.

תקני אריזות - נעשה נסיון אחד לקבוע תקן לאריזות. הבאנו מומחים מחו"ל שיעשה מחקר מעבדתי לבדיקת האריזות המיועדות לשוק המקומי ולייצוא. המכון הישראלי לאריזה עשה מחקר על הציוד הקיים בארץ כדי שלא תהינה כפילויות. העניין נמצא בשלב דיון מעשי בהנהלת המשרד עם הגופים הקיימים על-מנת להקים מעבדה כזו במסגרת מכון התקנים.

אשר לבדיקת האריזות, הוצאנו חוזר לנספחים שלנו לבדוק כל מוצר ארוז ולדווח אם האריזה היתה טובה או אם היו בה ליקויים, ואם נתגלו ליקויים להודיע עליהם במטרה לתקן אותם. המכון לאריזה בודק בנמלי הייצוא את האריזות של סחורות לייצוא. פעילות זו תרחב.

הכשרת מהנדסי אריזה - אני מציע שהמכון יערוך סקר מה קיים בשטח והאם מספר המהנדסים עונה על הדרישות של היום. עניין זה ייבדק.

מר ג. פרופר: אני רוצה להתייחס לכמה נקודות בדבריו של חבר-הכנסת שמעוני ואולי לחלק את הנושא לשני תחומים: התחום הכולל של הייצוא, ומאידך גיסא נסיונות שנעשו וש אפשר לעשות בתחום של הקטנת היבוא.

אני חושב שיש מקום לפתח את העיצוב והאריזה. זה אסתטי יותר כאשר מוכרים תוצרת כזו פה בארץ; כאשר מדובר ביצוא - יש מוצרים שבצורת אריזתם לא יכולנו למכור אותם בחו"ל, וכאשר שינינו את האריזה נחלנו הצלחה. יש מוצרים שצריך לשנות את דמותם כדי למכור אותם בשוקי חוץ.

ההצעות שמענו בתחום הכשרת כוח אדם, מתן מענקים והלוואות או ייעוץ, הן ודאי ברוכות ויש בהן כדי לעזור. יש היום קרן (חוזר מס. 40 של מנכ"ל משרד המסחר והתעשייה) שהכריזה על 50% מענק אריזה לייצוא. הקרן איננה מעבירה את הכספים. לא מספיק להכריז על מדיניות; צריך גם לבצע אותה. העניין הזה לא זז. את הכוונות הטובות צריך להביא לכלל ביצוע. אלה הם כיוונים נכונים וחשובים שבאמצעותם ניתן להניע תעשינים להשקיע יותר מאשר היו משקיעים אלמלי העזרה בפיתוח העיצוב והאריזה וכך גם להגדיל את היצוא.

אני רוצה להתייחס לשתי נקודות שחבר-הכנסת שמעוני לא נגע בהן, וכוונתי לייצור חמרי אריזה וציוד אריזה הדרושים כדי לארוז את המוצר המוגמר; ציוד להכנת האריזה אם זו הדפסה משוכללת יותר או עיצוב של מיכלים, או חמרי אריזה. ההצעה היא לאשר מענקים והלוואות למפעלים שיוכלו להתקדם בתחום של ציוד אריזה במפעלים וכן בשטח של ייצור חמרי אריזה.

אנו באים לבעיה של סדרות ייצור. אנו ארץ קטנה, שוק טבעי של 3.5 מיליון תושבים הוא שוק קטן. ציוד מודרני מיועד לסדרות ייצור גדולות. אנו חייבים לאפשר למפעלים לייצר בסדרות יותר גדולות. לא מספיק לדבר על הכשרת כוח מקצועי, או על קטלוגים ואולמות תצוגה. תעשינים רציניים בארץ מכירים את מה שקיים בעולם. אם נוכל לעבוד עם ציוד המייצר סדרות יותר גדולות אז גם לשוק המקומי יהיו מוצרים בעיצוב מתאים.

בתחום היבוא - חבר-הכנסת שמעוני כיוון את דבריו לשיפור העיצוב והאריזה של המוצרים לשוק המקומי כדי שלא ניראה עניים ועלובים מול יבוא מתחרה. אני חושב שכדאי לשקול את הבעיות שתתעוררנה בפני התעשייה המקומית כאשר ייפתחו השערים ליבוא. בשוק המשותף מטילים הגבלות שונות, אם אדמיניסטרטיביות ואם תקניות, שהתוצאה המעשית שלהן היא שאינך יכול לשווק את המוצרים שלך לארצות אלה. אולי זוהי המטרה שלהן. אנו צריכים לחשוב על אפשרויות דומות, לאור מצבנו כלפי יבוא מתחרה. יש לברך על הקמת המועצה לכחול-לבן. אני שמח שרשתות השיווק השונות מצטרפות למבצע. זה לא מספיק. התחום של התקנים יכול לעזור לגיבוש עמדות שהן נכונות לא רק לתעשייה המקומית אלא הן נכונות ופתוחות גם ליבוא המתחרה, אם זה בתחום המשקלות או השפות. אנו רוצים שהעברית תהיה לפחות בגודל של האותיות של השפה האחרת. אנו נתקלות בבעיות אלה ביצוא שלנו בדרום אפריקה. הם דורשים שהמסקל של גרם יתבטא על המוצרים באותיות בעוד שאנו רגילים לבטא זאת באות אחת אינני יכול להשתמש באותה אריזה אלא באריזה מיוחדת, וזה מקשה על היצוא. לפעמים היקף השוק איננו מצדיק אריזה מיוחדת. על-ידי הגבלות דומות נוכל אולי להגביל את היבוא.

בנושא של מרכיבי המפרט או הצגת המרכיבים - אלה נקודות שתכבדנה על יצואנים מחו"ל לייצא את תוצרתם לישראל, ומצד שני הן תעזרנה למוצרים מקומיים להתגבר על התחרות. נושא הכשרות לדוגמה. היום מייבאים מוצרים בלי לשמור על כשרות. זהו נושא של תקנים שצריך לנתח אותו בהשתתפות כל הגורמים ולבוא עם הצעות שתסייענה לנו להתגבר בדרך עקיפה על בעיות היבוא.

היו"ר מ. דרובלס: האם אתה סבור שההצעות האלה צריכות להישאר במסגרת וולונטארית בין הגופים השונים, או שיש להבטיח זאת בדרך של תקנים או חקיקה, או על-ידי הוראות אדמיניסטרטיביות?

מר ג. פרופר: תקן ברגע שהוא מוכרז הוא פחות או יותר בגדר של צו. אני בהחלט חושב שזוהי הדרך.

גב' מילר: אנסה להתייחס לנקודות שהוזכרו ולעורר נקודה אחת או שתיים ביוזמתי.

לנושאים שהועלו באופן מעשי - יש תקנים רבים הנוגעים לאריזות ולחמרי אריזה. יכולים להיות יותר, וזה כמובן פונקציה של תקציבים וכוח אדם. חברי ועדת הכלכלה ביקרו במכון. המכון ביסוד מקיים את עצמו. השתתפות הממשלה מחבטאת ב-5% מתקציב המכון. אם יגדילו את ההשתתפות ל-10%, נוכל לעשות יותר תקנים, כי התקציב של הממשלה מהווה שליש מהתקינה. התקציב הכולל הוא 38 מיליון לירות. 90%-95% מהתקציב אלה הן הכנסות מבדיקות שאנו מבצעים עבור התעשייה וענף הבנין.

אני חוזרת לענין האריזות. אם מדובר על תקינה, קביעת הדרישות, שיטות הבדיקה ופיתוח מוצרי אריזה - יש תקנים. זהו מסמך שצריך לכסות את הנעשה בתחום זה, לא להיכנס לפרטים הספציפיים או לייצרן זה או אחר. לשם כך עושים מפרטים. זהו מסמך דומה, שהוא יותר מפורט ואין לו אופי של מסמך לאומי רחב, אלא הוא צריך לענות לצרכים יותר ספציפיים. גם את זה אנו עושים. אנו נמצאים בשלבי הכנה של מפרט לאריזת בצל ליצוא. יש דרישות מיוחדות, קשה להגדיר אותן, איש לא נתקל בהן. אז עושים ניסויים. יש בעיה של תנאי הובלה. הוא הדין תפוחי-אדמה. לצורך זה יש לעשות ניסויים מתוכננים כדי שאפשר יהיה לקבוע גם את הדרישות לאריזה וגם את שיטות הבדיקה. לשם כך דרושים ידע, ציוד ושיחוף-פעולה עם הגורמים הנוגעים בדבר. זה בקשר להכנת תקנים ומפרטים. בדיקות נעשות תוך כדי פיתוח המוצר, לפני שעומדים לקבוע מפרט. צריך לעשות זאת לגבי המרכיבים השונים, כמו למשל הדפסה: איך מגדירים את טיב ההדפסה, איך בודקים אותה, איך משתמשים בדבק להדבקה. נשארות בדיקות לצורך אישור קבלה. עושים בדיקת עימות ומעקב. כל זה מתבצע באמצעות אותו ציוד, ואותו כוח אדם הדרושים לשלבים הראשונים של הפעולה.

זה כולל את הקניות הממשלתיות. בקניות הממשלתיות יש מפרטים למוצרים. הם לא כוללים את הדרישות של האריזה. לא הוחדר לתודעה שאיכות המוצר כוללת גם איכות של האריזה. זה נוגע גם לגופים אחרים, להוציא את הבטחון. הממשלה מוציאה מכרז בו היא כותבת שעל המוצר להתאים לתקן או למפרט. אם האיש איננו מוודא שהמוצר מתאים לתקן - לא עשינו דבר; או להיפך, עשינו פעולה שלטווח ארוך היא מזיקה. יצרן נוכח לדעת שאם הוא עשה מאמצים לעמוד בדרישות של התקן, בא יצרן אחר מתחרה שלא עשה את המאמץ הזה וייצר מוצר יותר זול, והוא זכה גם כאשר מוצריו לא תאמו את התקן. הדבר חל גם על האריזה.

שימוש בתקנים לצורך הגנה מינימלית על התעשייה המקומית - זה קיים בארצות אחרות, וזה קיים במידה מסוימת גם אצלנו. זה גם די לגיטימי כל עוד יודעים לשמור על עקרונות מסוימים. לטווח קצר אפשר להשתמש ב"טריקים", אבל לא לטווח ארוך. בסופו של דבר המערכת הולכת ומתפתחת לתקינה בינלאומית שבה משתתפות כל הארצות המפותחות בעולם. יש מערכת תקינה אירופית. דווקא מפני שקיימת תקינה במסגרת השוק המשותף, ההשתלבות של מדינות אחרות בתקינה היא יותר ערה. לאורך ימים לא נוכל להתעלם מהתקנים הבינלאומיים. ליחידות מידה וסימונים קיימים תקנים, אבל זה לא מחייב. אינני אומרת שזה פסול, אבל זוהי מדיניות לטווח קצר. אפשר לקבוע תקנים שיגנו על התעשייה שלנו. ברוב המוצרים זה לא ישים. אינך יכול להגן על-ידי תקן ברמה נמוכה.

שר המסחר והתעשייה רשאי להכריז על תקן כתקן רשמי, ואז זה חוק. כל התקנים האחרים אינם מחייבים אם התקן הוא רשמי. פעם השיקול היחידי היה של בטיחות והגנה בסיסית על הצרכן. היום יש שיקולים נוספים של יבוא. אפשר לחייב את היבוא בתקן רשמי, ואז יש בדיקות. אוסרים על שלטונות המכס להוציא מוצרים מהנמל אם היבואן איננו מצויד באישור. זה קיים במוצרי חשמל, תנורי גז וכדומה, מסיבות של בטיחות. אפשר להרחיב זאת. בדיקות כאלה מהוות מטרד, אבל מצד שני זה מבטיח שאין היצף של מוצרים גרועים. בכלי הזה אפשר להשתמש יותר מכפי שמשתמשים בו כיום. זה יכול לכלול גם אריזה, אם כי אינני תולה תקנות בענין האריזה.

נקודה הכואבת לנו שהיא בעוכרינו זהו הפיצול של הטיפול בנושאים השונים, הפיצול של האנרגיה המושקעת בכך ואי-יכולת להגיע לריכוז של משאבים. גם המחקר לצרכי פיתוח אריזות, גם קביעת מפרטים ותקנים, גם קביעת טיב האריזה - כל אלה מחייבים בדיקות. חלק ניכר מהציוד הדרוש לכך נמצא ברשותנו. יש התפתחויות חדשות בעולם שעדיין לא הגיעו אלינו. אנו מוכנים להשקיע ולרכוש ציוד כזה, זה בהישג ידנו. אנו עומדים לשלוח אדם להשתלמות מיוחדת אם כי הוא בעל מקצוע כדי ללמוד את ההתפתחויות החדשות. עצרנו את הפעולה כי נוצר מתח בגלל חילוקי-דעות מי צריך בכלל לטפל בבדיקות של אריזה. יש שיתוף-פעולה טוב עם מכון האריזה, יש פחות מגע עם המכון לעיצוב המוצר, ולא מפני שיש ניגודים אלא פשוט לא הזדמן לנו לעבוד יחד. אנו מוסד די מרכזי. יש לנו מעבדות לבדיקות כימיות ומכניות. זה דורש צבירת ציוד במשך שנים. כאשר מישהו רוצה לעסוק בכך והוא זריז, מופנים המשאבים למקום אחר ויש כפילות בציוד. הגופים שהזמינו בדיקות ומפרטים נעצרו. כל הענין מוקפא. אנו עדיין קובעים מפרטים ותקנים וגם עושים בדיקות. גופים גדולים הקפואו את הטיפול שדרוש וחיוני להם, כולל בעיות תובלה וקירור, כי הם אינם יודעים למי לפנות, האם להמשיך לעבוד אתנו או לפנות לגוף אחר. מי שקיבל תרומה מחו"ל מקים מעבדה עצמאית כדי לא להיות חלוי באף גורם כאשר יש ריב של סמכויות. (מר רם כהן: לא משאבים לאומיים.) אינני בטוח שבכך זה ייגמר, כי המשאבים הם לאומיים ולא חשוב מנין באו. אם מפצלים גם מטובזים; זה כסף שהגיע לארץ.

היה רצוני שתהינה המלצות חד-משמעיות. חבר-הכנסת שמעוני מכיר את הבעיה כאשר היא לא היתה כל-כך חמורה. הוא כתב תזכיר על הנושא. אני נוהגת להמציא חומר מפורט, אבל לא רציתי להחריף את הבעיה. בנושא של יצוא בצל, הובלה ושינוע הלכנו למכון להנדסה הקלאית, גם שם יש ידע רב. אנו עושים את העבודה יחד. את הציד צריך לרכז במקום אחד, כי הוא עולה הון תועפות. לכך לא הגענו. בענין זה יש תופעות לא רצויות.

אני ממציאה לכם את החוברת על מכון התקנים הישראלי.

היו"ר מ. דרובלס: אנו מעריכים את העבודה של מכון התקנים, ובמשך הזמן נשמע פרטים נוספים על תקציבו ופעולותיו. היום שמענו כי השתתפות הממשלה בתקציב היא 5%. אני חושב שגם על כך צריך לתת את הדעת. אני רוצה להודות למנהלת המכון גב' מילר שהתפנתה ובאה אלינו היום למרות שבמכון יש מצב מיוחד בגלל הסנקציות שנוקטים המהנדסים. נקווה שהסכסוך הזה יסתיים וכל המוטדות יוכלו לפעול באופן חקיין ומסודר. גב' מילר נאלצת לעזוב את הישיבה, אבל באחת הישיבות הבאות נוכל להתייחס יותר לדברים ששמענו היום ממנה, לשאול שאלות ולקבל תשובות.

א. לבני:

אני רוצה להציג שאלות וגם להעלות כמה רעיונות. היה לי הכבוד לעמוד ליד ערישתו של עיצוב המוצר בשנות החמישים המוקדמות עם ד"ר מוסברג שהקים מועצה לדימוי ועיצוב המוצר. בהתאחדות בעלי התעשייה הייתי מזכיר האגודה. כולנו פעלנו על בסיס של התנדבות. אני רואה שהרבה לא השתנה מאז.

אני רוצה לעמוד על כמה בעיות שבהן צריך להתחיל, ואעסוק פחות בנושא האריזה כי זוהי בעיה אקוטית שבה מטפלים יותר. שורשיו של עיצוב המוצר טמונים בשלבים הרבה יותר מוקדמים. את נחשוב מי הוא הלקוח נגיע למסקנה שעל-פי-רוב זוהי עקרת הבית. (הערה: אתה מדבר על מוצרי צריכה.) צרכן המעבדה יודע לעמוד על דרישותיו. המשתמש במוצרים אלה נוסע לחו"ל ורואה מה מתרחש. אנו חיים במדינה שבה גרים אנשים יוצאי ארצות שונות, והם מגיעים לנקודה שבה הכל שווים: בצבא - אותם המדים, אותו השק"ם וכדומה. אני מדבר על הנערה שהופכת להיות עקרת-בית. יש לה דפוסים מסוימים, שהעיקר בהם הוא החיקוי. החינוך לטעם טוב חסר בהרבה שטחים. נשאלת השאלה אם אפשר להחדיר אותו גם לבית-הספר, בעיקר לבית-ספר תיכון אבל גם לבית-ספר יסודי. רצוי שהמורים יהיו בעלי טעם טוב. והדגש הראשון הוא על ההרגלים. הספר, המחברת, הלוח, הכסא והשולחן בבית-הספר חשוב שיהיו נאים ומעוצבים. בבית לא תמיד ניתן לילדים הסיכוי לרכוש טעם טוב. צריך לכלול זאת במערכת החינוך, במסגרת שיעורים למלאכה ולציור. מותר גם מפעם לפעם בשיעורי חברה להביא אנשים שירצו בפני התלמידים ויסבירו להם את הנושא. זה יכול לזרום לאיכות החיים.

גם את הרגלי הצריכה צריך לשנות. למדתי שבדרך-כלל מצפים ליוזמה של המפעלים. טוענים שהמפעלים אינם בהיקף כזה שהם יכולים ליזום מחקרים עצמאיים. אין להם מספיק משאבים. איננו יכולים לדרוש מבצל מפעל שיש לו בעיות של הון חוזר שיטרח וישקיע אמצעים במחקרים או שישכור מעצבים. צריך לפנות ליוזמה של המעצבים עצמם, ולא להתנות זאת במעסיק. בארצות רבות זהו מקצוע. המעצב עובד בבית וכאשר הוא מצליח לעצב מוצר טוב ויעיל, הוא מציע את שירותיו. כאן אין כל תמריץ למעצב להקדיש את כל זמנו לעיצוב, ולכן הוא עוסק בכך כבתחביב או במסגרת עבודה נוספת. צריך לתת תמריץ שיעודד את המעצבים בפעולותיהם. בגלי העליה באו אלינו אנשים שיש להם מושג בנושאים אלה. אם הם יחזרו על פתחי המפעלים, לא יעסיקו אותם. יש מפעלים רבים שנושא העיצוב איננו מעניין אותם. מפעלים מייצרים מוצרים שיצאו מזמן מהאופנה בארצות אחרות. חשוב שהמפעלים לא יפגרו אחרי ההתפתחויות בעולם, ובמקרים מסוימים יקדימו אותה.

בישראל יש הרבה חיקויים במקום לגלות יוזמה מקומית מקורית. אנו צריכים לעודד את המקוריות. תייר מחו"ל לא יקנה כאן מוצרים שהוא יכול לרכוש בכל ארץ אחרת. הוא מחפש משהו מקורי.

לענין הפרסום - הציבור להוט אחרי כל שם לוועדי והיבואנים למיניהם מכירים את התכונה הזו והם פונים אל הקונה בשטף של דיבור ופרסומת. על כל מוצר ישראלי צריך להדביק תווית שעליה כתוב באותיות גדולות שהוא עבר את הבדיקות של מכון התקנים. זה לגבי מוצרי משמל בגלל נושא הבטיחות. או שהמוצר מומלץ על-ידי המרכז הישראלי לעיצוב המוצר. על כך צריך לשים את הדגש בפרסום.

היו"ר מ. דרובלס: אני מתנצל בפני האורחים שאולי לא כולם יוכלו להגיע לרשות הדיבור בישיבה זו. אבל בישיבות הבאות נוכל לשמוע את כל הגורמים. נשמע עכשיו את דבריו של איש המרכז הישראלי לעיצוב המוצר.

מר מ. בן-צבי: אני רוצה להתייחס בעיקר לדבריו של חבר-הכנסת לבני. הוא נטל כמעט את כל ההצעות, פרט להסתייגות אחת - שמאז לא השתנה הרבה. (א. לבני: גם אז חשבנו על אריזה, אבל לא מצאנו מוצא.) אני חושב שהשתנה הרבה מאד. קשה לדעת מה חלקו של המרכז לעיצוב המוצר בכך; זוהי גם התפתחות טבעית. אני מציע לכם לבקר בתערוכה שאנו מקיימים בתל-אביב.

הג. מ. דרובלס: ועדת הכלכלה תערוך סיור בתערוכה.

מר מ. בן-צבי: תערוכה זו נועדה להיות תערוכה המציגה את חדמיתה של ישראל בשטוטגרט. הכוונה הייתה להציג בפני הציבור הגרמני, במקום נכבד ובעל יוקרה, את ישראל כארץ שיש לה מה להציע לא רק בתפוזים ואבוקדו אלא גם במוצרי תעשייה ברמה ואיכות גבוהות. מקטעי עתונות שהגיעו לכאן מסתבר שכנראה השגנו את המטרה. הציבור שחזר בכל אחת מהכתבות היה: - הפתעה, לא ידענו שישראל מסוגלת להציע דברים כאלה. היינו רוצים שתערוכות דומות תוצגנה גם במקומות אחרים כדי שציבור הקונים באירופה ידע ויכיר את מוצרי התעשייה שלנו - יש לנו מה להציע.

נכמה מליט על השוק המקומי. חבר-הכנסת לבני דיבר על חינוך הילדים בבית הספר לטעם טוב. מה יכולה להיות הצגה יותר נאה מאשר כיתה והרהיטים שבה. רוב הנוכחים היושבים כאן יודעים על כמה עלוב ומיושן הוא מראה הכיתה; הריהוט הוא עלוב וגם לא טוב מבחינה בריאותית. כאן לא דרוש כסף נוסף. משרד החינוך או הרשויות המקומיות מחדשות כל שנה חביעית מכלל הריהוט של בתי-הספר. אם יוחלט להוציא תקנים חדשים לריהוט של בתי-הספר בעיצוב חדש, אפשר תוך שבע שנים להגיע לריהוט נאה ונוח בכיתות. אין צורך להחליף ריהוט בצורה מלאכותית. פנינו למשרד החינוך והתרבות והצענו להכריז על תחרות לעיצוב ריהוט מתאים לבתי-ספר; נקבל הצעות ממעצבי ריהוט, נושיב ועדת מומחים שתמיין את ההצעות ותבחר את הטובות שבהן, ועל אלה נמליץ. הן תעמדה לרשות כל מוסד חינוכי המזמין ריהוט. צריך היה לשלם למעצבים עבור העבודה. דובר על סכום של 50 אלף לירות. היום פרויקט כזה יעלה 100 אלף לירות. משרד החינוך גילה עניין מסוים בהצעה ואמר שהבעיה נוגעת למחלקת עבודות ציבוריות. מע"צ לא קיבלה את ההצעה.

אני רוצה להדגים איך ניתן באמצעים מעטים לשפר את הסביבה שבה נמצא הילד כדי לחנכו לטעם טוב.

הג. מ. דרובלס: איזה אחוז מהוה ההוצאה של 100 אלף לירות מכלל הניצור של ריהוט לבתי-ספר?

מר מ. בן-צבי: זה ודאי חלקי אחוז. פעולה זו לא נעשתה, והילדים עדריין יושבים בכיתות על כסאות כבדים שאינם נוחים, שאגב עשויים מעץ שכולו מיובא. עד היום מייצרים ריהוט לבתי-ספר לפי תכנית מלפני 35 שנה.

המעצב כיום איננו יכול לעשות דבר שלא הוזמן אפילו על-ידי גורם המשלם עבור העיצוב, כי על כך פרנסתו. יש למצוא דרכים כדי לאפשר למעצבים, בלי הזמנה ספציפית מהתעשייה, לפתח רעיונות מקוריים ואחר-כך לנסות לשכנע את התעשיינים לאמץ אותם.

ה. שמעוני: חבר-הכנסת לבני התייחס להוראה בבתי-הספר. היה נסיון להחדיר זאת לתכנית הלימודים. אמרנו לפחות נכלול זאת בתכנית הלימודים בבתי-הספר המקצועיים כדי שלפועל לא למכנאי תהיה מודעות לנושא העיצוב.

מר מ. בן-צבי: בתחום זה חלה התקדמות ויש גם חזון לעתיד. במסגרת המרכז לחינוך וטכנולוגיה של אוניברסיטת תל-אביב נפתח לפני שנה חוג למורים לעיצוב. עצם פתיחת החוג מראה שיש אפשרות כי הנושא יכלל בנושא של הוראה בבתי-הספר.

פנינו למדען הראשי של משרד המסחר והתעשייה וקיבלנו תשובה מסוייגת. גם שם המדיניות היא של מתן סיוע לתעשייה כאשר היא כבר מעורבת בנושא. מחקר יכול להיעשות במקום אחר, אבל התעשייה צריכה להיות מעורבת הן בתחום המימון והן מבחינת הנכונות לקלוט את המוצר. זוהי המדיניות שאנו פועלים לפיה בעידוד העיצוב. העידוד ניתן באופן בלעדי לתעשייה, אמנם בתנאי שהיא מעסיקה מעצב מקצועי. היוזמה העצמית של המעצב יכולה לבוא לכלל ביטוי אם הוא מצליח לשכנע את התעשיין להעסיקו ולהזמין אצלו את מה שעיצב. כמובן שיש כאן מגבלות, כי התעשיין בא אל המעצב כאשר הוא נתקל בכעיות ואומרים לו שהאריזה לא טובה, או העיצוב לא מתאים. אז הוא בא אל המעצב ומבקש ממנו שיתקן את השעוין תיקון ולא יותר.

העיצוב של מוצרים שאינם דווקא מוצרי-צריכה משמעותו לא פחות חשובה מאשר לגבי מוצרי צריכה. ענין העיצוב הוא חשוב ומכריע אפילו לגבי מוצרי תעשייה כבדים. לדוגמה, חברה המייצרת תנורי מאפיה למאפיות שניסתה לייצר את תוצרתה ונתקלה בקשיים אך ורק בגלל העיצוב. החברה שכרה מעצב והענין בא על תיקונו.

מר רם כהן: במקרים רבים הצלחנו לעשות יצוא הודות לעיצוב.

מר מ. בן-צבי: התעשיינים לא תמיד מבינים זאת. קיימתי ויכוחים עם אנשי המכון להנדסה חקלאית. הם מפתחים מכונות חקלאיות, בתלקן מוצלחות מאד. אין ספק שאפשר לייצא מכונות כאלה. קונה של ציוד חקלאי בודק לא רק הפונקציות שלו אלא גם את הצורה - וזו לא רק בעיה של יופי אלא גם של אמינות. מכונה שאינה צבועה כהלכה איננה מעוררת אמון גם לגבי הפעלתה. מכונה חקלאית שהושקע מאמץ בעיצובה זהו הסולס ההידראולי של מיכלסון. זוהי מכונה יעילה אבל גם מעוצבת יפה. היא מעוררת אמון בצורתה.

חבר-הכנסת לבני דיבר על פרסום. זוהי בעיה כאובה. היום מתקיימות שתי תערוכות בארץ: תערוכה מסחרית בגלריה ביפו שבה מוצגים מוצרים מאיטליה וכן תערוכה של עיצוב המוצר הישראלי. בעתונות של שבת פורסמו כתבות וצילומים על התערוכה בגלריה ביפו בשעה שיש תערוכה שאיננה נופלת ממנה, בסגנון אחר כמובן. העתונות הגרמנית גמרה את ההלל את התערוכה הישראלית בכתבות גדולות, ואילו בארץ אין כותבים על כך.

דובר על קביעת קריטריונים אובייקטיביים שיאפשרו לציבור לדעת שמוצרים אלה או אחרים הם טובים. התחלנו לפעול בכיוון זה בינתיים בקנה-מידה קטן. אנו מכינים קטלוגים של מוצרים שעברו בדיקות. כל אחד מהמוצרים מקבל תווית. יש תוויות שאנו מעניקים לייצרנים הרשאים להדביק אותן על מוצריהם. אני שמח שיש הבנה לבעיה. אני מקווה שנקבל אמצעים יותר גדולים לפעולה.

איך לחנך את הציבור? בסופו של דבר נושא העיצוב תלוי במידה רבה בציבור הישראלי. אם הוא ידרוש זאת, התעשייה תתחיל לייצר מוצרים בעיצוב מתאים, וזה כמובן ישפיע על הגדלת הייצוא. יש כמובן גם השפעה לגורמים פוליטיים-כלכליים. עשינו גם מבצע. אחת מכירים את ענף הריהוט בארץ. הריהוט הישראלי לא הצטיין בעיצובו. כל הנסיונות לשכנע את הגורמים בענף לשפר את העיצוב לא הועילו כל עוד צריך היה לחכות זמן רב כדי לקבל את הריהוט. מאז השתנה המצב. היום התעשייה של הרהיטים מגלה יותר נכונות לכך. התחלנו לפעול בסיועו של

משרד המסחר והתעשייה הוכרוז על קיומו של "שבוע הריהוט הישראלי" במאי שנה הבאה, עם הזמנה של קניינים מחו"ל; אבל הדגשנו : עם מה שיש לכם אין מה לבוא. אנו מציעים לכם סיוע כספי כדי לשכור מעצבים ולהציע תכניות טובות כדי שיהיה לכם מה להציג. התוצאה היתה שאמנם הבטחנו שנשתתף ב-50% מהוצאות העיצוב עד לסכום של 25 אלף לירות, אבל קיבלנו מספר כה גדול של תכניות טובות שהסכום שעמד לרשותנו לא הספיק. מצאנו דרכים לעקוף זאת. מי שיבוא לשבוע הריהוט הישראלי במאי שנה הבאה יגלה תעשיית רהיטים חדשה שהוא לא ידע ולא הכיר אותה. לפי הנסיון בענף הרהיטים נעשה פעולות גם בענפים אחרים. דרושים לכך כספים רבים. המצב כיום בשל כדי לעשות פעולות שבמשך שנים נסינו לעשותן אבל ללא היענות רבה מצד התעשיינים.

אם יועמדו לרשותנו אמצעים נוכל בזכות הסיטואציה שנוצרה, בזכות ההסכם עם השוק המשותף, לעשות דברים רבים שלא יכולנו לעשותם בעבר. מן הדין שהאמצעים יותאמו לכך ולא למצב התקציב שצריך לקצץ בו. יש כאן הזדמנות שאינני יודע אם תחזור.

היו"ר מ. דרובלס: נודה לכך אם תוכל להגיש לנו את ההצעות הקונקרטיות בכתב.

א. לבני: יש הגנה על מודל או על זכות-יוצרים?

מר מ. בן-צבי: יש הגנה הדומה להגנה הניתנת במרבית ארצות העולם. למרבה הצער היא לא שווה הרבה. יש אפשרות של רישום דגם. הערך המשפטי שלו הוא קטן מאד.

היו"ר מ. דרובלס: את הגורמים האחרים נשמע בישיבה הבאה. אני מודה לכם ונועל את הישיבה.

(הישיבה ננעלה בשעה 12.00)